

УДК 312:061.1ЄС

Донська А. Г.*Аспірантка кафедри політології філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОНЦЕПТУ ЄВРОПИ ТА ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЕКСКЛЮЗИВНИЙ ТА ІНКЛЮЗИВНИЙ АСПЕКТИ

Розглядаються причини та особливості взаємозв'язку Європи як політичного поняття з концептуальними основами політики Європейського Союзу (ЄС) в інклюзивному та ексклюзивному аспектах. Проаналізовано основні концепти Європи та досліджено можливі зміни визначення поняття Європи залежно від тих чи інших теоретичних передумов розвитку ЄС.

Ключові слова: *Європа, Європейський Союз, сила, імперія.*

На території Європи протягом тривалого часу утворювалися політичні об'єднання, союзи, альянси, які мали на меті утвердження миру та добробуту держав європейського простору. Європейський Союз (ЄС) виступає на сьогодні результатом ряду об'єднань політичного, економічного, культурного характеру. Для багатостороннього вивчення особливостей ЄС та його ролі у світовій політиці потрібно звернутися до теоретичних основ дослідження політики, адже політична наука може посприяти виробленню ґрунтовної багатоаспектної теорії розуміння політичних процесів у Європі загалом та в ЄС зокрема.

В даній статті Європа розглядається як політичне поняття, сформоване під впливом політичної історії та ідей на основі спільної ідентичності, принципів демократії та лібералізму, яке умовно конструюється Європейським Союзом. Європа як політичний проект може виступати в якості легітимації зовнішньої та внутрішньої політики Європейського Союзу. Концепт Європи перебирає на себе частину характеристик ЄС і навпаки. Можна виокремити наступні три основні причини зведення поняття «Європа» до розуміння меж та політики Європейського Союзу.

По-перше, це політика Європейського Союзу та зростання його ролі як актора світової політики. В Європі немає альтернативних політичних акторів та інтеграційних утворень, рівних або більш потужних

за ЄС. Використовуючи такий інструмент як Європейська політика сусідства (ЄПС) та основні її складові, Європейський Союз поширює свій вплив на сусідні держави. Саме тому, ЄС доволі легко впливати на соціально-політичні, економічні, культурні процеси в Європі.

По-друге, змістовне наповнення концепцій розширення Європейського Союзу характеризується аплікації концепції «сили» Джозефа Ная щодо Європейського Союзу, та похідних від цього концептів, таких як Нормативна сила Європи, Етична сила Європи та інших. Тим самим, виявляється можливим описувати Європу як таку, яка падає під опис концепції сучасного типу імперій.

По-третє, існують особливості ведення наукового дискурсу всередині європейської спільноти. Основні наукові дослідження проводилися і проводяться в найбільш економічно і політично розвинених країнах Європи, які утворили так зване «ядро» не лише ЄС, а й Європи в цілому, це Великобританія, Франція, Німеччина. Після заснування Європейського Союзу почалося активне створення кафедр з європейських студій в університетах, окремих дослідних установ, мета яких — обґрунтування політики ЄС щодо держав-членів, країн-сусідів та інших глобальних акторів. Саме тут поширюються дослідження Європи, її стану та можливого майбутнього розвитку, і всі вони проводяться в контексті становлення і можливого розширення Європейського Союзу. Проте, в інших країнах на європейській території через економічні та суспільно-політичні складнощі не проводиться і не стимулюється паралельний науковий дискурс, альтернативний ініційованому в ЄС.

Тим самим, в науці і політиці використовується спрощення, за якого концептуалізація Європи зводиться до ЄС. Саме тому, як зауважують ЕльмарАльтфатер та БіргітМанкопф, «для багатьох європейців Європа тотожна Європейському Союзу, а не географічному континенту Європи» [5, s. 48]. Європейський Союз стимулює розробку теорій, які легітимізують його право визначати зміст поняття Європи. Тим самим, дискурс довкола концепту Європи зводиться до розуміння природи, глобального значення та основ розширення ЄС. У світовому вимірі зміна інституційних меж, зумовлена процесами внутрішньоєвропейської інтеграції та розширення ЄС, призводить до того, що про Європу стає можливим говорити як про «інклюзивне чи ексклюзивне поняття, яке для одних слугувало свідченням, що вони абсолютно гарантовано належать до Європи, у той час як інші, тим самим, витіснялися за межі європейських кордонів» [2]. Тож, на сьогодні Європу можна розглядати:

а) в ексклюзивному, або виключаючому аспекті («виведення за межі», яке передбачає окреслення Європи відповідно до кордонів ЄС, обмеження можливості інтеграції до ЄС, зменшення глобальної взаємодії, а також взаємопроникності всередині самого ЄС) як континентальну «торговельну державу» та як «фортецю»;

б) в інклюзивному аспекті (включаючому, в межах якого розширення, взаємозалежність, інтеграція, гнучкість кордонів розглядаються як необхідна умова існування Європейського Союзу) як силу, що екстраполюється назовні (військова, громадська, нормативна, етична, глобальна та мала), як «не-актор» світової політики та як імперію.

Інклюзивний та ексклюзивний аспекти визначення поняття Європи дозволяють теоретично осмислити як сучасний стан європейського простору, так і спроекувати майбутній його розвиток.

В межах ексклюзивного поняття Європа може виступати континентальною «торговельною державою», тобто як великий децентралізований і нерегульований ринок, в який інтегровані політичні інституції, громадські організації, що охоплюють безпекові та економічні рівні міждержавної кооперації. За даного розуміння, ЄС має поглиблювати лише торговельні зв'язки з іншими країнами, уникаючи порушення суверенітету держав ЄС та їхніх національних інтересів.

Концепт «Європа як фортеця» переносить акцент на протекціонізм в політиці ЄС та обмеження можливого розширення. Концепт виник під час Другої світової війни у межах Гітлерівської пропаганди, і позначав необхідність міцного укріплення кордонів Європи, на яку поширюється влада Німеччини, з метою уникнення вторгнень з боку інших держав. Цей концепт було забуто до 90-х рр. ХХ ст., коли з'явилися прибічники створення закритих кордонів Європи (а саме Європейського Союзу) та недопущення нових мігрантів у країни ЄС. Стверджується, що «ЄС може посилити власні внутрішні та захисні функції за допомогою значного обмеження своєї відкритості та глобальної взаємозалежності» [11, р. 218]. Вважається, що формально «фортеця Європи» вже була офіційно створена 20 червня 1994 року резолюцією Ради Європейського Союзу «Про обмеження допуску громадян третіх країн на територію держав-членів з метою працевлаштування». Даний концепт сприймається консерваторами та націоналістами як позитивний, який має бути покладено у зовнішню політику ЄС. Так, антиєвропейські політичні сили в різних країнах влаштовують демонстрації із закликом збереження національної ідентичності, що особливо знайшло підтвердження на виборах до Європейського парламенту 2014 року.

Вихідним поняттям для концепту Європи в ексклюзивному плані є держава. Німецький дослідник Херфрід Мюнклер наголошує на небезпеці, що очікує Європейський Союз у разі, якщо політика Союзу виходитиме із особливостей та пріоритетів національної держави. Кордони ЄС стали асоціюватися з межами Європи, «які перетворилися на межі виключення (Exklusionsgrenzen)» [10, с. 253]. Постало питання визначення кола тих країн, які мають право на вступ до ЄС, політичним шляхом, що зазвичай наштовхується на суперечки між націями та етносами з приводу їх самовизначення та самоідентифікації, а також сприйняття їх ззовні. На думку Х. Мюнклера, проблема полягає у відсутності єдиної сфери публічності загальноєвропейського громадянського суспільства та збереження значущості національних кордонів.

Існує й інший підхід до розуміння Європи як умовного конструкту в ексклюзивному аспекті, за якого ЄС, як і вся Європа, може виступати лише «не-актором» [7, р. 44], або відносно ефективним актором світової політики. Так, ЄС розглядається як придаток держав-членів та як потенційний учасник міжнародних відносин.

В інклюзивному (включаючому) аспекті можна говорити про Європу як силу, потугу, владу (power), що реалізується ЄС, який прагне включити до сфери свого впливу якомога більшу кількість міжнародних акторів, тим самим встановити принципи демократії та лібералізму не лише на території Союзу, а й на міжнародній арені. ЄС — це «часткова і непостійна сила, втім така сила, яка може бути розчленована аналітичними інструментами міжнародних відносин і виміряна відповідно до критерію сили» [12, р. 3]. Дослідити концептуальне підґрунтя зміни ролі ЄС у зовнішніх відносинах виявляється можливим на основі аналізу різних теорій сили Європи.

ЄС використовує різні типи сили, що концептуалізується в науковому дискурсі починаючи з 50-х років ХХ століття. В науково-теоретичних роботах зазвичай розглядається не сила ЄС, а сила Європи, адже, як було зазначено на початку статті, саме концепт Європи як Європейського Союзу є провідним в сучасному науковому дискурсі. З одного боку, маючи силу, ЄС привласнює концепт Європи, а з іншого — сприйняття Європи як сили легітимізує на теоретичному рівні реалізацію і нав'язування пріоритетів ЄС у світовій політиці.

Відповідно до ідеї Джозефа Ная-молодшого існує два основних типи сили: традиційна (а саме жорстка, військова, *hard power*) та сучасна (м'яка, *soft power*). Європейський Союз відповідно до концепту військової сили Європи виробив Спільну безпекову та оборонну політику — нормативна

та військова доктрина Союзу, закріплена у відповідних нормативних документах. Проте, застосування жорсткої (військової) сили розглядається як крайня міра, що зумовлено утвердженням пріоритету миру та безпеки у світовій політиці.

Саме тому, для ЄС стає актуальною концептуалізація і практичне застосування того, що Джозеф Най-молодший називає «м'якою силою», тобто «це здатність досягати бажаного на основі добровільної участі союзників, а не за допомогою примусу...» [3, с. 21]. Наприкінці ХХ століття використання «м'якої сили» ЄС було теоретично й нормативно обґрунтовано та донесено до європейської громадськості. Про це свідчить збільшення впливу ЄС та зростання масштабів розширення ЄС порівняно з попередніми роками.

Першим серед багатьох наступних, які можна зарахувати до різних трактувань та видів «м'якої сили» Європи, виникає концепт цивільної сили Європи (civilian power Europe), його сучасною та концептуально оформленою версією є поняття нормативної сили Європи (normative power Europe, НСЕ). Більш детально про концепти цивільної та нормативної сили Європи можна дізнатися в попередніх статтях автора. В даній статті варто зазначити лише, що цивільна сила Європи передбачає економічну, дипломатичну та інституційну кооперація з метою утвердження спільного розуміння «європейськості». Проте обмеженість концепту цивільної сили Європи економічними відносинами та зовньополітичними діями дала поштовх до все більш частого використання поняття нормативності та етичності щодо політики ЄС. Нормативна сила Європи (НСЕ)—це сукупність визначених принципів, введених із міжнародних нормативно-правових актів та внутрішніх документів ЄС, які використовуються Європейським Союзом з метою легітимації політичних відносин з акторами світової політики та впливу на них. До таких принципів можна віднести свободу, демократію, повагу до основних прав та свобод людини, верховенство права та договірну основу спільноти, які закріплено в нормативно-правових актах ЄС.

Значення етики та моралі у політиці ЄС концептуалізовано у понятті етичної сили Європи («ethical power Europe»—скорочено ЕРЕ, українською скорочення—ЕСЕ), яке передбачає відповідальність ЄС за розвиток інших країн та регіонів, допускає застосування військової сили, проте основи діяльності виводяться не з нормативно-правових актів ЄС, а з загальної міжнародної етики. Першим, хто провів аналіз ролі етики і моралі у європейській політиці і формуванні концептуальної схеми ведення на її основі міжнародних відносин був Майкл

Оукшот. На сьогодні в нормативно-правових актах інституцій ЄС визначається і закріплюється так званий етичний імператив ЄС (за Лізбет Аггестам), який полягає в тому, щоб бути провідником миру у світі, прийняти на себе глобальну відповідальність. «Політичні еліти в державах-членах все більше прагнули представити зовнішню і безпечову політику ЄС як виразно «етичну» за характером» [8, р. 30].

У зв'язку з посиленням ролі ЄС у світовій політиці виникає концепт глобальної сили Європи як провідного системоутворюючого економічного, політичного та культурного актора у світовій політиці. Саме тому, з'являються концепції Європи як глобального актора, глобального гравця, глобальної сили (всі ці поняття є синонімічними і рівнозначними у використанні).

На основі унікальної політичної побудови Союзу проаналізовано доцільність розуміння Європи як малої сили, запропоноване норвезьким дослідником Асле Тойе (Asle Toje) в роботі «Європейський Союз як мала сила: наступне за періодом після Холодної війни» (2010). Саме поняття було введено ще Робертом Кеохеном, проте він вживав його стосовно малих держав. Натомість, Асле Тойе пропонує ЄС не зрівнюватися в силі зі вже існуючими традиційними державами, а використовувати свої унікальні характеристики для адаптації до нових суспільно-політичних умов. ЄС почав діяти як «мала сила» ще з 2003 року, коли стратегічну поведінку Союзу можна охарактеризувати як залежну, але не від зовнішніх акторів, а від внутрішніх. ЄС «поділяє те саме поняття, що й мала сила в тому, що кількість ресурсів, доступних для території, є відносно малою» [12, р. 181]. Тим самим, Європа стає малою силою, яка окремо по своїх частинах не може бути визначним гравцем світової політики, натомість як інтегрована і взаємозалежна цілісність стає актором світового масштабу із загально визнаним міжнародним статусом.

Крім того, ЄС можна розглядати в інклюзивному (виключаючому) аспекті як новий тип сучасної імперії в межах концепції Європи як імперії, розробленої «неомедієвіалістами» та іншими дослідниками. Європа як імперія включає в себе ЄС (ядро імперії), та всі держави, які прагнуть наслідувати європейські моделі розвитку та з якими країни ЄС мають тісні торговельно-економічні та політичні зв'язки. Ян Зелонка поглиблює подібні характеристики, як він її називає, нової «середньовічної» європейської імперії. Наприклад, це зони м'яких кордонів, що змінюються; збереження соціально-економічної та культурної диференціації; мультикультурні ідентичності; різні типи громадянства; децентралізація влади і виборчих процесів [13, с. 10–15]. Така європейська імперія

має бути створена на противагу вестфальській імперії і не зачіпатиме інтересів суб'єктів, які знаходяться в межах європейського простору. Зелонка пояснює, що Європейський Союз виглядає і діє як імперія, тому що він намагається утверджувати політичний і економічний контроль над різними периферійними акторами через формальне приєднання і різні форми економічного і політичного домінування. Він називає Європу неімперською імперією, що означає трансформацію сутності не лише концепту Європи, а й імперії, які у поєднанні дають нове розуміння поліваріантності політики ЄС. Х. Мюнклер вбачає у створенні нового типу імперії в Європі шлях до вирішення питань розмежування Європи як всередині, так і ззовні. В новій імперській Європі кордони мають бути замінені межовими просторами (Grenzräume). Ульріх Бек та Едгард Гранде розвивають концепт Європи як «космополітичної імперії» [6, р. 53], яка базується на зменшенні ролі національних кордонів, консенсусі, транснаціональній взаємозалежності та додатковій цінності політики, залежної від кооперації. Тож, Європа як імперія в сучасній науці може розглядатися як можливий бажаний політичний устрій країн ЄС, який уможливить припинення дискусій довкола питання європейськості тих чи інших народів та їх основного або другого-рядного значення.

Постає питання про те, які зміни концепту Європи можливі у найближчому майбутньому та як вони будуть пов'язані зі світовими політичними процесами. Зміст поняття Європи найближчим часом продовжуватиме визначатися майбутнім Європейського Союзу, а саме його фактичним збереженням цілісності і наявності політичного впливу у світовій політиці.

Після V розширення Євросоюзу (2004 та 2007 роки), глобальної фінансової кризи 2008 року, етнокультурних конфліктів в Європі (наприклад, протести у жовтні 2005 року в Парижі), невдоволення політичним балансом серед країн ЄС з боку новоприйнятих членів існує загроза переформатування Союзу, його розпаду або, навпаки, посилення централізації та уніфікації. В той же час, спостерігається тенденція до виходу за кордони Євросоюзу і розширення меж співпраці між різними акторами. Так, європейські політичні сили, представлені в Європарламенті, вже протягом тривалого часу розширюють сфери свого впливу на інші країни Європи, приймаючи в члени асоціацій політичні партії з країн, що не входять до Євросоюзу. Наприклад, ALDE Party—Альянс лібералів і демократів за Європу—АЛДЕ (англ. TheAllianceofLiberalsandDemocratsforEuropeParty, ALDE Party)—європейська партія, засно-

вана в 1993 році, включає ліберальні і ліберально-демократичні партії, в основному діють у країнах ЄС. ALDE Party зареєстрована в Бельгії як некомерційна асоціація. Незважаючи на свій статус партії та наявність однойменної фракції у Європарламенті, партія АЛДЕ є скоріше конфедерацією політичних партій європейських країн (включає 57 членів з 38 країн Євразії, зокрема і з України).

Враховуючи дві суперечливі тенденції поглиблення панєвропейської взаємодії, з одного боку, та максимальне обособлення ЄС та країн-членів, основна тема поточних політичних і наукових дебатів—це ставлення до розширення кордонів ЄС, прийняття нових членів та пом'якшення візової політики з іншими країнами. Тим самим, майбутнє розуміння поняття Європи залежатиме від майбутнього Європейського Союзу, а отже може бути розглянуто в ексклюзивному (виключаючому) та інклюзивному (включаючому) аспектах.

Виключення з майбутнього проекту Євросоюзу нових держав-членів, прийняття за основу розвитку європейського простору концепту Європи як фортеці відстоюється так званими «євроскептиками»—науковцями та політиками, які вважають за необхідне збереження існуючих меж Європейського Союзу, пріоритет надають поглибленню інтеграції та встановлення жорстких непроникних кордонів Європи (а саме в межах ЄС).

Радикальне крило євроскептиків відстоює ідею неможливості спільної економічної, безпекової, соціальної, культурної політики на території Європи. Вважається, що Євросоюз наразі уявляє собою жорстко-централізоване політичне утворення з домінуючими позиціями Німеччини, Франції та Великобританії. Інші ж країни позбавлені в Союзі значного політичного впливу, асимілюються найбільшими державами та позбавляються власної культурної ідентичності та політичного впливу. Майже в кожній країні Європейського Союзу представлені політичні партії, які виступають проти політики Європейського Союзу, та закликають держави до виходу з нього. Науковці та політики занепокоєні зростанням антиєвропейських рухів, планами євроскептиків створити загальноєвропейську патріотичну партію, яка зможе сформувати фракцію у Європейському парламенті та кардинально змінити зовнішньо—та внутрішньополітичний курс Євросоюзу, вироблений з часів заснування.

Поширення ідей радикальних євроскептиків може призвести до кардинальної зміни трактування концепту Європи з позитивного і прогресивного його значення до негативного, загрозливого і застарілого.

В даному контексті Європа може сприйматися як синонім політичної, економічної, культурної уніфікації, яка призводить до виродження націй та змішування культур.

В інклюзивному аспекті майбутнє Європейського Союзу вбачається у подальшому включенні все нових регіонів, держав та територій у європейські політики, проведення подальшої інтеграції та розширення Євросоюзу. Так звані «єврооптимісти», або «єврофіли» позитивно сприймають тенденції розвитку Євросоюзу та вважають європейський проект унікальним політико-територіальним утворенням, який має всі можливості для подальшого розширення і зростання його впливу.

Найбільш впливова наукова і політична течія в даному контексті — європеїзм. В межах європеїзму визнається, що народи на території Європи мають спільні цінності, спільну історію та спільне майбутнє. Політика, економіка, культура Європи має виходити із розуміння спільної ідентичності європейських народів. Інтеграція до ЄС розглядається як логічний і доцільний крок всіх європейських країн, чому має сприяти як сам Союз, так і країни, які не являються його членами.

Провідною теорією інклюзивного аспекту трактування майбутнього розвитку ЄС є федералізм як один з найбільш давніх проектів інтеграції європейського простору. Ідея федералізму в Європі з часів зародження і до Другої світової війни, а потім після утворення ЄС мала своїх теоретиків та прихильників. В основі своєї федералізм передбачає створення класичної федеральної держави ЄС. Натомість, в сучасній інтерпретації федералізм в Європі передбачає інтеграцію, але не асиміляцію всіх сфер суспільно-політичного життя. Так, бельгійський політик і дослідник Гі Ферхофштадт у роботі «Сполучені Штати Європи. Маніфест для нової Європи» (2005), виходячи зі зростання недовіри населення до політичних інститутів ЄС, пропонує спільну координацію економік країн ЄС та централізований захист Європейської соціальної моделі [4].

Більш поміркованим баченням майбутнього Європи є теорія збереження стабільності і всіх політико-економічних досягнень і напрацювань Євросоюзу Союзу, які він має в першому десятилітті XXI століття. Ключові ідеї теорії були розроблені Стенлі Хофманом в межах теорії інтергавернменталізму, перейнявши і розвинувши які Ендрю Моравчик сформулював теорію ліберального інтергавернменталізму. Е. Моравчик [9] запропонував розглядати дії національних урядів на двох рівнях: національному, де відбувається безпосередня інтеракція з електоратом, та європейському, на якому наднаціональні організації стимулюють уряди досягати компромісів та виконувати досягнуті домовленості.

Тим самим, будучи впливовими політичними ідеями, федералізм та інтеграверменталізм за умови подальшого поширення і втілення у європейській політиці, призведуть до ще більшого усталення асоціації поняття Європа з Європейським Союзом, адже відбудеться так би мовити «консервація», локалізація європейськості в ЄС.

Крім того, в інклюзивному аспекті можна розглядати концепт «Європа регіонів» як «гнучку, інтерактивну систему, в межах якої міські округи з різних частин Європи виробляють спільні програми та ініціативи в рамках ЄС (чи поза ним), незалежно від старих національних держав, де вони розташовані» [1, с. 396]. Тим самим, відбудеться перехід європейської політики з державного і національного на регіональний рівень, яку можуть реалізовувати громадські рухи та організації громадянського суспільства.

Таким чином, інклюзивне та ексклюзивне розуміння природи Європейського Союзу та його майбутнього розвитку безпосередньо впливає на значення концепту Європи в наступні роки. Саме від посилення чи послаблення політичних позицій ЄС у світовій політиці та переформатування його структури функціонування залежить, розширення або звуження концепту Європи, наповнення його новим позитивним або, навпаки, негативним змістом.

Список використаних джерел:

1. Геффернен М. Значення Європи. Географія та геополітика / М. Геффернен; [Пер. з англ. В. Верлок]. — К.: Дух і літера, 2011. — 464 с.
2. Мюнклер Г. Європа як політична ідея [Електронний ресурс] / Г. Мюнклер // Часопис Ї. — 2007. — Число 50. — Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n50texts/muenkler.htm>
3. Най Дж. «Мягкая» сила и американо-европейские отношения / Дж. Най // Свободная мысль — XXI. — 2004 — № 10. — С. 20–24
4. Ферхофштадт Г. Сполучені Штати Європи: Маніфест для нової Європи / Г. Ферхофштадт; [Пер. з англ. Сергій Кокізіук]. — К. Видавництво К. І. С, 2007. — 68с.
5. Altvater E. Konkurrenz für das Empire. Die Zukunft der Europäischen Union in der globalisierten Welt / E. Altvater, B. Mahnkopf. — Münster: Verlag Westfälisches Dampfboot, 2007. — 304 s.
6. Beck U. Das kosmopolitische Europa. Gesellschaft und Politik in der Zweiten Moderne / U. Beck, E. Grande — Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2004. — 432 s.

7. Bretherton C. The European Union as a global actor / C. Bretherton—London; New York: Routledge, 2006.—273 с.
8. Hyde-Price A. A ‘tragic actor’? A realist perspective on ‘ethical power Europe’ // *International Affairs*—2008—Vol. 84:1.—pp. 29–44.
9. Moravcsik A. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach // *Journal of Common Market Studies*.—December 1993.—Vol. 31—No 4.—Pp. 473—524.
10. Münkler H. Imperien. Die Logik der Weltherrschaft—vom Alten Rom bis zu den Vereinigten Staaten / H. Münkler—Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2008.—336 s.
11. Telò M. Europe: a civilian power? European Union, global governance, world order / M. Telò—Basingstoke: Hants, New York: Palgrave Macmillan, 2006—xix, 291 p.
12. Toje A. The European Union as a Small Power: After the Post-Cold War / A. Toje.—New York: Palgrave Macmillan, 2010—xiii, 256 p.
13. Zielonka J. Europe as an empire / J. Zielonka—New York: Oxford University Press, 2006.—224 p.

Стаття надійшла до редакції 23.06.2014 р.

Донская А. Г. Взаимосвязь концепта Европы и политики Европейского Союза: эксклюзивный и инклюзивный аспекты

Рассматриваются причины и особенности взаимосвязи Европы как политического понятия с концептуальными основами политики Европейского Союза (ЕС) в инклюзивном и эксклюзивном аспектах. Проанализированы основные концепты Европы и исследованы возможные изменения определения понятия Европы зависимости от тех или иных теоретических предпосылок развития ЕС.

Ключевые слова: *Европа, Европейский Союз, сила, империя.*

Donska A.G. Correlation of the concept of Europe and the European Union policy: exclusive and inclusive aspects

The causes and features of the correlation of a political concept Europe and conceptual framework of the European Union (EU) are considered in inclusive and exclusive aspects. The main concepts of Europe are analyzed and investigated possible meaning changes of the concept of Europe according to the certain theoretical background of the EU.

Keywords: *Europe, European Union, the power of the empire.*